

PAMĚTI PORODNÍKA

ANTONÍN DOLEŽAL

PAMĚTI PORODNÍKA

maxdorf

ANTONÍN DOLEŽAL / PAMĚTI PORODNÍKA

Toto dílo, včetně všech svých částí, je zákonem chráněno. Každé jeho užití mimo úzké hranice zákona je nepřipustné a je trestné. To se týká zejména reprodukování či rozšiřování jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, fotografického či elektronického), ale také ukládání v elektronické formě pro účely rešeršní i jiné. K jakémukoli využití díla je proto nutný písemný souhlas nakladatele, který také stanoví přesné podmínky využití díla. Písemný souhlas je nutný i pro případy, ve kterých může být udělen bezplatně.

Copyright © Antonin Doležal, 2019

Copyright © Maxdorf, 2019

Cover design © Maxdorf, 2019

Vydal **MAXDORF** s. r. o., Na Šejdru 247/6a, 142 00 Praha 4, www.maxdorf.cz

Redakce: PhDr. Zdeňka Tichá, Ing. Jana Očenášková, Mgr. Irena Kratochvilová

Obálka: Denisa Honzalová

Layout, sazba: Blanka Filounková, Denisa Honzalová

Fotografie: z archivu autora

Tisk: Books Print s.r.o.

Printed in the Czech Republic

ISBN 978-80-7345-597-2

Motto

Lidský pokrok nese v sobě analogie porodního mechanismu.

*Kdekoliv propulsní pohyb objektu narazí na překážku,
mění se v pohyb rotační - nastává úhyb od původního směru.
Je-li odpor větší, nutně nastává při impaktu narážejících systémů
jejich konformace až deformace.*

PŘEDMLUVA, PŘI NÍŽ AUTOR BĚDUJE NAD STRASTMI PŘI SEPISOVÁNÍ PAMĚTÍ

Lector amice, laskavý čtenáři!

Bylo mi asi šedesát let, když mě někteří přátelé nabádali, abych vydal paměti. Rozhodnutí jsem po léta odkládal. Udělal jsem dobře, za těch třicet let se toho ještě mnoho událo. Zažil jsem období prvé republiky, nacistickou okupaci, reálný socialismus i restituci kapitalismu. Patřím do generace, která se uměla ještě holit břitvou. Budu se snažit o pravdivý popis událostí. Po bitvě je každý frajtr maršálem. Historik ví, jak se současnost plete do sepisování minulého, tomu nelze zabránit. V dramatech, románech vystupuje vesměs omezený počet osob, které se vzájemně ovlivňují, každá osoba prodělá nějaký vývoj, zápletky jsou tam k tomu, aby se vyřešily. V reálném životě je počet lidí, kteří přichází do interakcí, neskutečně veliký, lidé se střetnou, rozejdou, aby se už nikdy v životě nepotkali. Lidské interakce nemívají povahu nárazu biliárových koulí, připomínají spíše setkání mnoha porcí huspeniny, nastalé konflikty se neřeší jednou provždy. Ve střetech organismu s prostředím dopadá na nás informační smršť, kterou řešíme namnoze podle logických pravidel platných pro život z ruky do úst.

Chceme-li se dozvědět i o sobě něco víc, musíme sestoupit do historie. Ta má záračnou schopnost, jak mi kdysi sdělil otec, dovoluje nám prakticky si do nekonečna prodloužit život o zkušenosti předků a pak již neznámých prapředků.

Je to neuvěřitelné, ale v dětském věku jsme v Miletině s dědečkem potkali přímého účastníka bitvy u Sadové z roku 1866. To, co je psáno v učebnicích, jsem slyšel od něj vyprávět. Spojuji tak osobně 150 let, události prvé světové války znám z opakovaných vyprávění příbuzných. Některé zapomenuté příběhy ožívají. Podle rodných listů se dostaneme v Čechách poměrně snadno na konec 18. století. S hrůzou zjistíme, jak počet předků narůstá, za čtyři století je to už přes 2000 jedinců, od nichž si neseme části genetického kódu. Odtud je to už jen skok do pravěku, do stepi, do Afriky, mezi primáty prapředky do savany, na stromy, odtud do vody, nakonec se ocitneme jako jednobuněční-eukariontní v prahorním bujONU. Pravděpodobnost, že se narodím svým rodičům právě já, byla $1 / (\text{počet spermií} \times \text{počet možných vajíček})^2$, což se po tisíciletí opakovalo u humánních a animálních předků, tedy nezbyvá než padnout údivem na panimandu, jakou jsem měl kliku. Jelikož život od té doby už nikdy nevznikal, my žijí jsme vyvolenci nesmírných náhod, když neskutečně dlouhá řada našich lidských i fylogenetických předků vždy dříve než zemřela, stačila po sobě zanechat potomky a život přenášet. Dojdeme k otázkám, jak je to možné, že existujeme, že něco myslí, a nakonec, jak je to možné, že vůbec něco existuje. Jsou to absurdity nemající racionální řešení.

Ze zkušenosti vím, že se pamětník vždy stylizuje, málokdo v životě dospěl tam, kam si představoval, že jednou dojde, ve vysokém věku se to dá vylepšit, až falšovat. Prošel jsem malou psychoterapií, takže vím o sobě, kdy lžu, sám sobě už léta nelžu, a nemám

proto v takto vysokém věku příliš důvodů lhát ani důvěřivým čtenářům. Nemohu však vyloučit, že můj zchátralý mozek poplete souslednost časovou, zamění jména osob, snad nebudou jednat jinak, jak tomu bývá v dobrých historických románech. Nesčíslněkrát jsem zažil, jak někdo vypravuje důvěrně mi známou příhodu zcela jinak, než jak ji mám v paměti já, a zůstávám v rozpacích, jak se to skutečně odehrálo. V krásné literatuře je obvykle příběh vyšperkován, aby měl fazónu, aby se lépe prezentoval, ve skutečnosti se nic nešperkuje, mimořádné je vesměs obalené všelijakými podružnými nezajímavými nejasnostmi. Když maminka líčila své spory, míchala vždy dohromady, co skutečně řekla, co chtěla říci a co by řekla, když si vše za čas dobře rozmyslila. Otec ji přitom přerušoval, aby měl v těch postupech pořádek. Mám na paměti toto nebezpečí. Při pravdivém podání, pro které jsem se rozhodl, nastane občas nudné informační vakuum, čtenář se může oprávněně ptát, „proč o tom ten blbec vůbec píše?“ Promeškal jsem dobu, kdy jsem měl ještě dobrou paměť, mezitím mozek ztratil nesčetné neuronů a přerušily se v něm určitě i mnohé spojovací dráhy. Zažil jsem u své matky, když mě ve stáří žádala: „Podej mi to z antikora, jak se tím polívka dává do pusy!“ „Mami, lžiči?“ „Ano, lžiči.“ Paměť asi nespočívá v krouživých vzruších, jak napsal akademik Vilém Laufberger, ale určitě nám v hlavách ledacos krouží, když se hledané slovo obtížně dere na světlo. Dožil jsem se zatím téměř 90 let a mnohdy jsem pracně pátral, co se stalo s dávnými spolužáky, kam je osud zavál. Často jsem si nemohl vzpomenout na přijetí a křestní jména lidí, s kterými jsem byl v každodenním styku. Nakonec se mi podařilo vykresat v ruinách CNS asociace, vzpomínal jsem třeba, jak jsme hráli fotbal, vidím spolužáka před sebou a slyším sám sebe, jak volám „Venco, přihraj!“ Ano, jeden můj dlouho již zemřelý spolužák, Šotka se jmenoval, Václav, a tak mohu být spokojený, měli řeznictví na Žižkově. Tímto psychotechnickým manévrem jsem si během psaní vybavoval příhody, na které bych rád pro jejich nepříjemnost zapomněl, byly po léta moudře uloženy k ledu, aby zbytečně nenarušovaly již tak labilní homeostázu. Nebudu uvádět všechny.

Bohužel ustavičné asociace mi zabraňují vytvořit logickou zlatou nit, která by byla pro čtenáře bezpečným vodítkem alespoň chronologickým. Tento nešvar postihuje zejména mé přednášky z posledních let, kdy zaplavují posluchače bezbřehou asociační divergencí naprosto nesouvisejících reálií a domnívám se, že si to mohou případně doma dávat dohromady. Při rozhovorech skáču jak koza z jednoho na druhé, podle toho, co mě napadne. Zmatení přátelé se udiveně dívají jeden na druhého, „co tím vlastně chtěl básník říci“. Zcela správně a po zásluze mě zařadí mezi zmatkaře. Vy mladí cucáci, co se nade mnou nyní ušklibáte, až se dožijete slušného věku, tak na vás taky dojde! V nečekaných asociacích je zakleta možnost v krátké chvíli procházet časem a prostorem. Jsem přesvědčen, že plně funkční mozky laskavých čtenářů si ty zlaté nitě už nějak smotají. Já s tím nebudu ztrácet čas. V celkovém plánu dodržuji chronologický systém, ale činím odbočky, které tento systém přesahují, nenašel jsem technologii, jak to dělat jinak. Říká se, že člověk se přesahuje, takže pro ty filosoficky laděné se nic zvláštního neděje.

Lector amice - laskavý čtenář si neměl se mnou nic začínat. Ve svých vzpomínkách jsem se určitě mnohdy odchýlil od pravdy. Pokud se tak stane, prosím ty, co znají skutečnou pravdu, o shovívavost, je to prachobyčejná deformace zchátralé staré struktury.

I.

VZPOMÍNKY NA DĚTSTVÍ ■

1 CO JE PRAVDA?

Na hořickém nádraží jsem opakovaně slyšel od své matky, jak se tam nechal z nešťastné lásky přejet vlakem sebevrah, kterému lokomotiva odtrhla hlavu. Příběhla tam jeho matka, oddělenou hlavu držela za vlasy a ze zoufalství ji fackovala. Za čas jsem nabyl přesvědčení, že jsem to viděl, ale nebylo tomu tak, stalo se to dávno, neviděla to ani maminka, která na tuto příhodu vždy na nádraží vzpomínala. Rok po válce jsme s bratřenci chytali v Krkonoších pstruhy do ruky. Najednou se tam objevil hajný se psem, tak jsme se rozutíkali na všechny strany. Doma jsem otci líčil, jak se na nás vyřítíl onen hajný s „obrovským hafanem“, brzo jsem zjistil, že to byl jezevčík.

V reálném životě nastávají setkání, která by si nevymyslíl ani spisovatel s nejbujnější fantazií. Některá uvedu, nikoho pochopitelně nebudu nutit, aby tomu věřil. Na místě je skepse. Základní podmínkou vědeckého přístupu k objektivní realitě je totiž opakování pozorovaných fenoménů: jaro, léto, podzim, zima, menstruace, porody, bouřky, tření lososů. To lze pravidelně sledovat a studovat. U kulového blesku, zemětřesení v Čechách, u vzácných chorob už to tak snadné není, jsou z toho jen zajímavé kazuistiky.

Paměť biografická je založena na paměti epizodické. Epizody vyčnívají z každodennosti, která je propojuje. Tak už samotné sepsání epizod znamená v posuzovaném celku životního běhu deformaci; čím více epizod pamětník popíše, tím se jeví jeho život pestřejší.

Pamatuji si dobře promoci, ale nevybavím si, co jsem toho dne jedl, a hlavně, co jsem dělal bezprostředně po promoci. Překvapeně jsem zjistil na fotografii ze dvora Karolina, kdo všechno tam tehdy za mnou zašel. Napsal jsem, že na Chroustově bylo volejbalové hřiště, fotografie ukázala, že na trávníku tam byly zapichnuté dvě pokroucené soušky a mezi nimi, zcela nízko, byl napnutý provaz – to hřiště existovalo v naší dětské představitosti.

Na druhé straně stojí svět každodennosti sestávající ze spánku, z čištění zubů, holení, snídání, jízdy do práce; je každému známý a vykazuje naši vzájemnou podobnost. Na straně druhé jsou epizody odlišnosti – a o tu v psané autobiografii patrně jde. Pokud jsem viděl malované autoportréty, nikde se na sebe malíř neusmívá, na rozdíl od fotografie.

Během života na nás dopadá informační smršť, není snadné si ze záplavy prožitků vybavit ty, které nás ovlivnily nejpodstatněji.

Můj světový názor je deformován povoláním. Jak říká Sextus Propertius: *Navita de ventis, de tauris narrat arator, enumerat miles vulnera, pastor oves*. Tedy námořník vypráví o větrech, oráč o býcích, voják počítá zranění, pasák ovce. Čtenář s tím musel počítat již podle názvu, když si knihu kupoval. Určitě nepředpokládal, že budu psát o hodinářství.

Vlivem darwinismu a pak během činnosti v medicíně mi došlo, jak je předávání života záležitostí křehkou, domyslíme-li, že jsme další v řadě potomků od vzniku života na naší planetě, kolikrát byli předkové ohroženi a stačili ještě dříve, než skonali, život dále předat. Je to drama, které postihlo vše živé, na které se koukáme, i nás. Kolikrát jsem jen nemusel být, když byl ohrožen otec za první světové války, když nastal výběr Graafových folikulů mé matky a milionů spermií mého otce. Na konci druhé světové

války jsem byl zvědavý, zda se dožiji osvobození, pak jsem si dával další a další odklady kremace, až to došlo tak daleko, že jsem se stal ctihodným kmetem, nastalo globální oteplení, kremace přispívají k jeho zhoršování, budou zakázány, takže mé tělo bude spíše rozpuštěno v hydroxidu sodném.

Na pamětníky nejsou lidé dnes už příliš zvědaví. Pokud napíší, co je v souladu s názory mladé generace, tak tito spoluobčané stařečky s úsměvem tolerují, pokud geront říká něco, co se už nehodí, je možno poukázat na jeho senilitu. Od vynálezu písma a povinného školství je ústní předávání zkušeností již dávno uloženo k ledu. Denně slyším přesné údaje, jaká byla teplota před dvěma sty lety, čtou nám o tom ze staříčkových záznamů, obejdou se bez Kosmových bájných starců.

V posledních letech vycházejí vzpomínky nejruznějších osobností, které se v nich stylizují do ušlechtilé podoby, v jaké by chtěly figurovat v historii. Mnozí pisatelé autobiografií jsou mylně přesvědčeni, že všichni potenciální pamětníci jsou už zpopelnění a nastává mytologická tvořivost. Ti kluci zapomínají, že při darwinistickém přírodním výběru existuje vždy selekční únik. Já sám jsem se stal součástí tohoto úniku. Někdo je z té tvořivosti rozhořčený, já mám z toho srandu. Kolega sloužící v hospicu mi sdělil, že mu tam někdy lidé lžou i těsně před smrtí.

Rozhodně nebudu vystupovat jako horlivý, odvážný, spravedlivý, který vyvrací a odhaluje všechny falšované mýty naší lékařské minihistorie. Pokud si někdo zlepšuje svoji autobiografii, je to přirozené, plně ty kluky chápu, nechávám to bez komentáře, kde to již moc řve, maximálně o tom napíší jinak, nehodlám trávit zbytky života s uraženými geronty u soudu.

Sub specie aeternitatis je dokonce lhostejné, zda dotyčný bájevitý pamětník skutečně za minulého režimu úpěl a do jaké míry sténal. Důležité je, co realizoval. Po staletí se sténá, trvale jsou páčány nepravosti, lidé jsou podrobováni fyzickému a psychickému násilí: objev kyslíku, elektromagnetické indukce, rentgenu i penicilinu to neovlivnilo ani v nejmenším.

Jednomu se určitě nevyhnu, občas budu *laudator temporis peracti*, tedy chválič starých časů, což bylo za mého lékařského studia pokládáno za známku počínající mozkové sklerózy. Ano, je tomu tak, s tím musíte u mne počítat. Bouřky, chuť chleba, štěkot psů, kokrhání, duha, to vše mělo zcela jiný šmak. Je to známý „Babiččin syndrom“ Boženy Němcové. Staré fotografie ožíví naše představy, ale při jejich prohlížení řadu postav a souvislostí už nepoznáváme.

Už u starověkých autorů se dočteme, že *mores perpetuum corrumpuntur* – mravy se ustavičně kazí. Neumím si představit, jak musely být mravy kdysi dokonalé, když po staletí je možno mravy stále ještě narušovat a pořád z nich ještě něco zůstává. Můj přítel, bývalý rektor katolické univerzity v Krakově, Stanislav Pamula, mi na dotaz sdělil, že lidé se mu za jeho lidský věk zpovídají stále ze stejných hříchů a prohrěšků.

Po dlouhou dobu svého života jsem se domníval, že moje názory jsou zcela běžné, pro ostatní srozumitelné, takže to, co říkám, určitě už slyšeli od někoho jiného. Mé okolí mi tvrdí něco jiného a já si nepamatuji, od koho jsem co přebral.

Přečetl jsem si kdysi vzpomínky Maxe Broda *Život plný bojů*. Literáti se mnou nebudou souhlasit, ale mně se takový život jevil jako nesmírně nudný, prázdný, nenaplněný.

Kdybych po takovém životě čekal na smrt, byl bych hrozně nešťastný. Tím nezpochybňuji Broda jako literáta, který jistě ovlivnil, ba potěšil tisíce svých příznivců.

Jeden můj bývalý spolužák doslova celý život probrzdil, když ve výzkumném ústavu automobilovém neustále měnil a měřil kotouče s různými koeficienty tření. Dnes mají ve Škodovce brzdová obložení se zcela jinými vlastnostmi. Vzpomínám, kolik zemřelo mých známých, kteří v dobré víře věnovali celý svůj talent ideologické práci pro KSČ, historii dělnického hnutí, výchově branců, občanskoprávním sporům etc.

Na Kavkaze žijí století stařáci, pijí čistou vodu, jedí kozí syrečky, koukají na obláčky, když spí, nesmějí být rušeni, protože budít spící je nezdravé. Myslím, že tito křepci geronti jezdicí na koních, tančící držice se kol pasu, nezažili toho za celý život tolik, co lékař na ARO za jediný měsíc. Lékaři jsou cvičeni k tomu, aby se v dramatických situacích chovali jinak než nepoučená populace.

Budu se snažit psát pravdu, ale je otázka, zda se mi to podaří. Od starých časů existují tajnůstkáři, kteří vypouštějí pravdu tu po kapkách, tu v pramenech, tu ve vodopádech, gejzírech, ale vždy část skutečnosti skrývají, aby ji pak za patřičného povyku odkryli jiní, dnes investigativní novináři. Někdo skrývá věci závažné, někdo úplně malichernosti. Vidíme to denně při diskusích o ochraně osobních dat. Nehodlám proto raději nic převratně tajného odhalovat.

Tajemství lékařské pro mne trvá i po smrti lidí, kteří mi v slabé chvílce něco svěřili. K tomu, abych v něčem zachovával *perpetuum silentium* – věčné mlčení, nepotřebuji zákony, je to integrální součástí našeho lékařského povolání a mého niterného přesvědčení. Takové věci nesdělují ani ve vlastní rodině.

Za svůj život jsem poznal spoustu lidí a není možné, abych na všechny vzpomněl. Moji přátelé soudí, že jsem měl život bohatý a zajímavý, s čímž souhlasím. Myslím, že podobný mají za sebou statisíce lékařů. Svůj život bych nevyměnil. Jiná věc je, zda bych jej doporučoval napodobovat – tak to ani náhodou. Stalo se, že jeden lakýrnik namíchal nádhernou fialovou barvu a natřel ji záchodové prkénko. Jeho ženě se to líbilo, tak tou barvou natřel poličku v koupelně, pokračoval kredenci v kuchyni. Když takto natřel manželské postele, jeho do té doby tolerantní manželka to už nevydržela. Ve svých pamětech budu proti fialové barvě bojovat. Radi-li Marcus Tullius Cicero *naturae convenienter vivere* – žít v souladu s přírodou, znamená to respektovat, že duha má mnoho barev a odstínů.

2 JAK VYDOLOVAT VZPOMÍNKY

Odmítl jsem návrh elektroinženýra Andreje Dragomireckého z psychiatrické kliniky, že mi v hypnóze vyvolá vzpomínky, jak jsem se prodíral konfigurovanou dolichocefalickou hlavičkou při svém porodu pánevním tunelem k světlu, což bych mohl později porovnávat se svými zážitky, až se budu jiným vyhlášeným tunelem šinout do pitevny.

Když jsem dělal na psychiatrii pokusnou osobu s kyselinou lysergovou, viděl jsem kolotoče nádherných barev, vybuchující duhové gejzíry, vybavily se mi tehdy naprosto jasné a podle mne pravdivé zážitky z toho, co jsem kdysi v dětství prožil, byla to např. evokace

zážitku ze Studence, kde jsem lezl po žebříku na půdu a viděl zřetelně kresbu dřeva, rezavé hřebíky a dokonce cítil vůni sena pro králiky. Vesměs se mi vybavovaly různé nepodstatné hlouposti, které zůstávaly po právu zasunuté, pro reálný život byly zcela nepoužitelné. V hlavě tkví i ledacos zajímavého, problém je vydolovat ony vtisky, když je potřebujeme.

Pokud nalezneme čtenář údaje přesné, nebyly vydolovány kyselinou lysergovou, vycházejí z trosek zachované dokumentace a z konzultací u přátel. Během sepisování jsem našel mnoho svých bolavých zoubků, prožitků, činů, trapností, u kterých bych rád zapomněl, že se vůbec kdy staly. Nebudu provádět nějaký psychologický drásavý striptýz, ani veřejnou zpověď, na jejímž konci spatříme trosky zchátralého zhýralce, tak zlé to se mnou zas nebylo. Je charakteristické pro ničemny, že jsou celí šťastní, najdou-li na jinak bezúhonných lidech jedinou skvrnku, kterými mají oni sami pokryté celé tělo. Stejně uspokojení cítí, když „dobrá věc se nepodařila“. Pokud jsem u někoho tento povahový rys zpozoroval, snažil jsem se mu vyhnout. Až na malé výjimky o nich nic psát nebudu. Za starého režimu kdosi v kádrovém posudku o mně napsal: „Doležal vyjde s každým“, což upozorňovalo na moji malou principiálnost. Nikdy jsem se nepřipojoval k nějakému někdy žádoucím společenskému rozhořčení, raději jsem zaujímal stanovisko vyčkávací.

Řadu čtenářů bude zajímat, jak někteří vzpomínání skončili, čímž se dávná minulost přesunuje časově vždy někam jinam. Nenašel jsem metodu, jak to sepsat, než nějakými skoky. Je tím porušována ona zlatá nit vyprávění, čtenář mladý to jistě hravě zvládne. Zmiňuji se v knize o řadě osobností, které mě v životě ovlivnily, ať to byli mi spolužáci ze školy, profesori na fakultě, lidi, se kterými jsem se v životě potkával, nebo osobnosti, od nichž jsem četl jejich díla. Připojuji tedy k textu vzpomínek jejich seznam, i když ne zcela úplný, s trochou osobních dat, aby si čtenář mohl udělat představu o časových souvislostech.

S údivem sleduji, kolik lidí v minulosti známých a významných je v současnosti již nedohledatelných.

Naleznou se kritici, kteří najdou nesprávné údaje i v Encyclopaedia Britannica, kde jeden z jejich představitelů napsal *errors are inevitable*.

Doufám, že zapracovali korektoři nakladatelství, více jsem už laskavému čtenáři poskytnout nemohl. A nyní, jak praví v Prodané nevěstě principál: „Hola, tedy začněme.“

3 MAMINKA

Maminka Marie, rozená Vrátná, se narodila v Hořicích v Podkrkonoší. Její otec Josef Vrátný byl od roku 1880 vyučený bednář a na začátku století odjel za sládkem Zilvarem, který byl pravděpodobně jeho nevlastním bratrem, do Ruska. V místě Novaja Bavaria (Nové Bavorsko) blízko Charkova se vařilo české pivo. Jeho manželka, moje babička Anna, rozená Fiedlerová, měla celkem dvanáct dětí, přežily tři, maminka byla jedním z nich. V Rusku vyrůstal její mladší bratr – strejda Vítek – pozdější kamenosochař, podle rusky psaného křestního listu se tam v roce 1906 jako nejmladší narodila moje nejmilejší teta Věra.

■ Maminka, Marie Vrátná, 1901

■ Maminka, 1920

■ Rodina Vrátných, vlevo babička, sourozenci – strýc Vítek, maminka, teta Věra, 1918

■ Kladenští bednáři, mezi nimi děda Vrátný, kolem roku 1900

■ Dědeček Josef Vrátný, malý Vít Vrátný (strýc) před pivovarem, Novaja Bavaria u Charkova, 1905

Maminka - Marusja - chodila do ruské školy, znala plno ruských maminkovských slov, kterými mě někdy častovala. Jednou na cestě do školy přecházela trať, kde ji nečekaně zastihl jedoucí vlak. Maminka pohotově ulehla mezi koleje, vlak přešel, nic se jí nestalo, a byla tak splněna jedna z podmínek, abych se vůbec mohl někdy narodit. Na školním vysvědčení měla plno pětěk, a když jsem se divil, dlouho mi vysvětlovala, že se tam za cara známkovalo obráceně. My děti jsme měli radost, že můžeme maminku škádlit, a opakovaně jsme se k tomu vracely. Její ruština byla zasažena ukrajinštinou, mluvila suverénně, měla i dokonalý přízvuk, emigrantky ji měly za ruskou Ukrajinku.

Matka v Nové Bavorsii zažila první ruskou revoluci v roce 1905, vypravovala, jak čtyři kozáci na koních rozehnali tisícíhlavou demonstraci proti carovi. Připadali jí jako ďáblí. Při generální stávce za dědou přišli ruští pivovarští dělníci, že potřebují na čas přechovat nebezpečného revolucionáře. Dědeček byl havlíčkovec, volnomyšlenkář, tak dotyčného podrobil výslechu, aby zjistil, co je zač. Když si ověřil, že dotyčný je proti carům, zeptal se ho, zda je i proti papežům, a po kladné odpovědi byl revolucionář prověřen. Po první světové válce podle fotografie a po srovnání s obrazy, které měl babiččin komunistický bratr Karel Fiedler, přišli na to, že přechovával pravděpodobně Jakova Michajloviče Sverdlova.

Děda po revoluci odjel do Čech, zařídil si v Hořicích pod Borkem hospodu a krátce nato v roce 1912 zemřel na souchoťiny - tuberkulózu. Podle vyprávění mu pro hospodu vařili v pivovare i takzvaný flamendrák, což bylo pivo plné hořčin, nejen z chmelu, ale i z puškvorce, zeměžluče a řepiku. To dostávali hosté na pročištění žaludku před odchodem z hospody.

■ Rodina Vrátných, dědeček Josef, babička Anna, stojící maminka, na stole strýc Vítek, 1903

■ Babička s vřesem, Anna Vrátná, porodní babička, Hořice v Podkrkonoší, 1929

Babička Anna ovdověla v roce 1912, nejprve vedla tuto malou hospodu, pak zkrachovala a přišla s třemi dětmi doslova na buben, tedy do dražby. Maminka začala pracovat jako textilní dělnice. Babička byla již ve starším věku, ale dala se zapsat do Prahy do školy pro porodní babičky. Podle tehdejších podmínek musely mít budoucí porodní baby za sebou vlastní porod, což babička splňovala plnou měrou. Profesor Václav Rubeška ji prý měl rád, s diplomem v roce 1914 od něj dostala koženého panáka - model plodu používaného ve výuce na porodnickém fantomu. Děti ho pomalovaly, po letech jsem se k němu dostal já, chovám ho jako relikvii, vystavovali jsme jej na historických expozicích v Karolinu, Brně, Berlíně, Bruselu, Turnově, Táboře, v Národním muzeu.

Diplom dostala 16. 7. 1914 a již 28. 7. 1914 přišel manifest Franze Josefa „Mým národům“, který znamenal vyhlášení války. Matka vyprávěla, jak za první světové války panovala taková bída, že na Štědrý den ráno měli jen trochu ječné mouky na placky, které pekli na plotně. Najednou se situace zázračně změnila, pro babičku přišli, rodila paní Adámková, byla z bohaté rodiny, měli v Hořicích velký obchod se smíšeným zbožím na náměstí, vedle radnice. Porod dobře skončil a šťastný otec babičku napakoval nejrůznějším proviantem, který nemohla ani unést. Když se doma maminka se sestrou daly do práce, aby z těch darů připravily slavnostní večeři, přijela pro babičku bryčka, odvezla ji na statek na Volárnu, kde se hospodáři narodil dlouho očekávaný, doslova vymodlený syn. Tentokrát potraviny přivezla bryčka společně s babičkou. Když jsem pátral, co vařily, maminka dobře nevěděla, údajně celý Štědrý večer s babičkou a sestrou štěstím probřečely.

Babička prováděla podle zachovaného deníku docela úspěšně porodnickou praxi. Později jsme s MUDr. Zuzanou Fučíkovou, naši vynikající laparoskopickou operátorkou, zjistili, že Anna Vrátná byla u porodu jejího otce. Svět je malý.

Z tatínkova vyprávění znám příhodu, kdy v dvacátých letech pro babičku v noci přišel cikán, aby pomohla u porodu. Cikáni tábořili u říčky Bystřice. Babička nechala chlapa nést svoji porodnickou brašnu, musel lucernou svítit, doprovázel ji můj otec. Do cikánského vozu lezla po čtyřech, porozené dítě omyla v Bystřici. Během porodu obdaroval otec mladé cikány dutinkami a když se ho ptali, co je to za značku, řekl *Indesvaldes*. Pobíhali po táboře a radostně volali *Indesbaldes*. Po porodu musel cikán jít s babičkou zpátky, ta doma roztrhala stará prostěradla a cichy a dala je cikánovi, aby měli dítě vůbec do čeho zabalit. Vzpomenu si na to vždy, když někdo v současnosti běduje, jak byli Romové krutě zbaveni své největší kulturní tradice - kočování.

Babička byla volnomyšlenkářka, okamžitě po převratu v roce 1918 vystoupila z katolické církve. Příslušný dokument napsal farář schválně hodně nečitelně.

Poslední porod vedla v roce 1931, krátce nato v témže roce zemřela na cukrovku. Inzulin byl extrahován jako čistý preparát již v roce 1921, v Československu se začal vyrábět v roce 1926, avšak léčba tímto preparátem nebyla v té době ještě obvyklá.

Po mém doktorátu mi teta Věra předala babiččin porodní deník, Rubešovu učebnici pro porodní báby a porodní diplom. Jsou to dnes už historické relikvie, které byly opakovaně vystavovány. Tuto babičku jsem osobně již nepoznal, je pro mne legendou, ale ona legenda se nikterak nepodílela na mém životním rozhodnutí, kdy jsem nakonec zakotvil jako porodník.

■ Maminka v sochařské škole, Hořice v Podkrkonoší, 1920

■ Ateliér kreslení, prof. Václav Suchomel, Hořice v Podkrkonoší, 1920

■ Absolventi hořické sochařské školy, uprostřed maminka, jediná žena, 1921

Ze strany babičky, která byla rozená Fiedlerová, byla v příbuzenstvu řada kame-sochařů a kameníků. Někteří pracovali ještě v Braunově huti v Kuksu. V Jaroměři na morovém sloupu z roku 1724 pracoval Jan Fiedler, další pracovali v okolí a v Hořicích, kde byla v roce 1884 zřízena c. k. odborná sochařská a kamenická škola. Ta měla původně za úkol udržovat památníky vojenské slávy, zejména bitvy u Sadové (u Hradce) z roku 1866. Svět kvádrů, žlabů, skruží, patníků, klenáků mi byl důvěrně známý.

Do hořické „šutrárny“ chodila řada znamenitých umělců, z nich největší byl Jan Štursa, učil se tam i jeho přítel Ladislav Kofránek, Josef Wagner, Marie Kulhánková a jiní. Na Akademii výtvarných umění v Praze měli absolventi této školy dobrý zvuk, znali dobře řemeslo.

■ Maminka v národním kroji, 28. října 1918

Maminka byla na sochařskou školu přijata jako jediná žena, patřila do desítky prvních českých sochařek. Z jejich spolužáků jmenuji Jana Vávru, Josefa Wagnera a Bohumila Škodu. V Hořicích ji učil modelování a plastickou anatomii profesor Václav Suchomel, absolvent vídeňské Kunstakademie. Je od něj v Smetanových sadech socha Husitů na stráž, na Dizenhoferově kostele Narození Panny Marie na západním průčelí je umístěna velká socha Madony. Jeho ovdovělá manželka bydlela v Praze nedaleko nás a často nás navštěvovala.

Školu maminka úspěšně absolvovala, dostala tam základy plastické anatomie, deskriptivy, kamenofézu, dějin umění, zvládla různé technologie – sádrování, štukatérství, modelování, kopírování, práci s pískovcem i mramorem. Z němčiny dostala dostatečnou, což nám bylo nepochopitelné, protože maminka z tohoto jazyka neznala ani základy. Maminka obdivovala modernu, ale sama byla podle mne manýristka, dokonale zvládala práci s jakýmkoliv kamenem, prokládala do sebe třeba onyx, granit, alabastr, hnědel, podle mnohých to byly kýče, ale nevím, kdo by to dnes technicky dokázal.

Maminka byla v naší rodině absolutním arbitrem vkusu. Často přestavovala doma nábytek a měnila obrazy. Od dětství jsem měl doma příležitost poslouchat vášnivé debaty kumštýřů. Na začátku 20. století začalo u nás umění moderní, na rozdíl od dnešní doby ho tehdy vytvářeli umělci, kteří měli v maličku klasické technologie, z toho, co uměli, si mohli vybírat, co chtěli, nedávali okatě najevo, jako je tomu dnes, svoji řemeslnou negramotnost.

Dne 28. října 1918 se maminka dala vyfotografovat v kyjovském kroji. Na hořické škole absolvovala v roce 1921 jako jediná žena. Po vzniku první republiky byla přijata na Akademii do Štursova ateliéru.

4 TATÍNEK – ANTONÍN DOLEŽAL

Babička Marie, rozená Schweigerová, měla devět dětí, přežily tři. Otec měl starší sestru Marii, provdanou Jadernou, a mladšího bratra Rudu. Otec se narodil v roce 1896 předčasně, údajně měl hmotnost kolem jednoho kila! Porodní bába po porodu přinesla babičce velkou papírovou krabici od bot a radostně jí sdělila, že kdosi zemřel, takže hošička do rakve k němu přibalí, aby se dostal ještě nepokřtěný alespoň do posvěcené půdy. Babička měla své představy, dala nedochůdce do otevřené trouby, aby bylo v teple. Když slyšela, že dítě zavrňelo, přiložila si je k prsu, k jejímu údivu se hošiček dychtivě přisál. To babičku přimělo, aby se o něj začala dny a noci starat. Je to k neuvěření, nedonošenec za takových podmínek přežil, později růstem předháněl své vrstevníky, kteří se narodili s normální porodní hmotností.

Tatínek byl 180 cm vysoký, což v tehdejší době, před růstovou akcelerací, bylo docela úctyhodné. Nosil širák, patrně ze sociálně demokratických tradic, legionářský odznak, v klopě úzkou pásku revoluční

■ Babička Doležalová
(1869–1954), 1935

medaile. Měl ze Sokola vypracované bicepsy, na které jsme mu bouchali s bratrem obláčky, měl krásné držení těla, vysoké čelo, pevný, poněkud přísný pohled, kluci v ulici nám ho záviděli. Vedli jsme tehdy disputace na téma: „kdyby náš tatínek vašeho vzal pod krkem, kdyby náš tatínek vzal vašeho boxem“ atd.

Otec měl základy latiny, uměl francouzsky, dokonale německy, ruský lépe než Rusové, navíc znal polsky, bulharsky a srbochorvatsky, domluvil se maďarsky, četl cyrilici i glagolici. Bavil se průniky tatarských a mongolských slov do ruštiny. Matka uměla vysvětlit deskriptivu a geometrii, otec i matematické rovnice. Od otce jsem se učil znát stromy, ptáky, ryby.

Ještě do první světové války měl otec přečtený Kapitál Karla Marxe a spisy Ferdinanda Lassalla, takových tehdy mnoho nebylo a dodnes není. Otce na celý život poznamenala první světová válka. Osudy měl velmi pohnuté. Na vojnu rukoval již ve svých 18 letech, brzo po vyhlášení mobilizace, do Jičína. Oproti idylickým představám austrofilního malíře Adolfa Borna otec rakouskou monarchii zažil a ze srdce ji nenáviděl. Vyprávěl, jak ho ve Vídni na ulici veřejně zfackoval rakouský důstojník, kterého údajně špatně pozdravil. Při útocích hnali rakouští oficiři český manšaft dopředu s nadávkami jako *worwärts Scheißkerls, worwärts, bömische Packasch*, „chlapi posraný, každý drží tu feldšpátnu před sebou jak nejsvětější svátost oltářní,“ *worwärts bömische Hunde, ich werde euch schon Beine machen*. Za války zažil, jak oficiři trestali vojáky uvázáním, při kterém vojákům byly svázány ruce za zády a nohy u kotníků, a na dvě hodiny byli takto přivázáni ke sloupu a vytaženi, takže se země dotýkali jen špičkami prstů u nohou, nebo používali jako trest tzv. špangli, kdy byly vojákovi řetězem připoutány k sobě pravá ruka v zápěstí a levá noha v kotníku. K trestu stačilo, když voják snědl rezervní konzervu.

Čeští vojáci umírali za cizí zájmy, za nenáviděnou monarchii, dělali vše možné, aby se alespoň na čas dostali z fronty ven. Tak otec viděl, jak v boji ležící voják mával nad sebou rukou a najednou radostně vykřikl „tak už ji mám“, vstal, držel si prostřelenou paži a putoval na obvaziště. U útvaru měli zlého oberlajtnanta, kterého se snažili za útoku zastřelit, ale ten se držel s pistolí v ruce bezpečně vzadu. Náhle slyšeli: „Sanitätsdienst zum Herr Oberleutnant.“ Ochotných dostat se z přímé palby bylo dost. Ti pak vypravovali, že s raněným nespěchali, omlátili s ním každý kámen, takže se na hilfplac dostal už vykrvácený, mrtvý.

■ Sourozenci Doležalovi, teta Marie, vlevo otec, vpravo strýc Ruda, 1910